

Dobrodružství asijského světového revolucionáře Jaroslava Haška cestou od Bajkalu do Mongolska na podzim 1920¹

PAVEL GAN

I.

Fotografie na rozloučenou z irkutského nádraží z 24. října 1920² při pozornějším pohledu prozrazuje na tváři rotmistra Jaroslava Haška stejně jako na tvářích jeho spolupracovníků ze štábu 5. armády zklamání a zármutek.

19. října 1920 totiž byly Haškovi a burjatskému učiteli a překladateli Inno-kentiji Tunuchanovovi, kteří připravili 1. kongres revolučních bezpartijních Burjatů v Irkutsku, náhle odejmuty všechny jejich funkce v politickém oddělení 5. armády: Protože „v zale zasedanija net plakatov i portretov voždej revol-juciji“? Kromě toho bylo v části 5. armády, kde Hašek působil, slyšet heslo „Da zdravstvujet mirovaja socialnaja revoljucija!“.³ Připomínalo to přece původní Leninovy a Trockého cíle, stejně jako cíle do ofsajdu zatlačených levých sociálních revolucionářů a anarchistů, kteří toužili po demokratické účasti všech stran a občanských organizací na moci sovětů – a ne po „diktatuře proletariátu a „proletářské světové revoluci“ bolševiků a jejich Kominterny v Kremlu, po diktatuře jedné strany a „komisaroděržaví“.

Co natolik svéhlavého tedy mohl vykonávat Jaroslav Romanovič Gašek (od zimy do léta 1918 spolubojovník anarchistů a levých sociálních revolucionářů

¹ Srovnávací práce k Haškovu skazu Velké nedorozumění z února 1921 a ke kapitole S rudými kovboji v zemi Čingischánově z románu *Dobrodružství humoristy Jaroslava Haška alias Švejka v říši carů a komisařů*.

² Číslovaná irkutská skupinová fotografie se sedícím Haškem v uniformě a s rudou hvězdou na čepici sloužila jako osnova mého výkladu (Gan 1987: 437–50). Za Haškem stojí čínský civilista a jeho intimní přítel Čen Čang-chaj alias Váňa Čang, kolem spolupracovníci ze štábu 5. armády v Irkutsku (stejně jako rudý setr u Haškových nohou).

³ Srov. Sanžiev 1986: 123–26.

na Ukrajině, v Moskvě a na Volze)⁴ na sklonku léta a na podzim 1920 u Bajkalu a mezi ústím mohutné řeky Selengy a Mongolskem? Hrozilo snad, že jeho iniciativa naruší suverenitu „Dálněvostočnoj republiky“? Ta byla jako prosovětská nárazníková zóna založena na Leninův návrh a diplomaticky uznána 14. května 1920; rozprostírala se podél řeky Selengy k Mongolsku a zbavila se vlivu Číňanů. Pro Japonce, Sunjatsenovu Čínu na jihu stejně jako pro pekingská okupační vojska v Mongolsku po 14. květnu 1920 platilo:

V republice ješť narodno-revoljucionnaja armija, no net krasnoj armiji [...]

V nejo (DVR) neľzja vmešivatsja vooružennym silam drugih gosudarstv.⁵

A netoužil vlastně Jaroslav Hašek se svým čínským přítelem a překladatelem Váňou Čangem (na irkutské skupinové fotografii jako civilista stojící za Haškem) spíše po „sociální revoluci“ v Tung-fang kung-šu (Komuně Východu) v Číně než po bolševickém „proletářství“? Nejprve ale musel projít (s 5. Rudou armádou z Irkutsku) Dálněvýchodní republikou od Bajkalu k rusko-mongolskému pohraničnímu městu Kjachta a osvobodit Mongolsko od pekingských Číňanů. To však následně mohlo vyvolat diplomatický konflikt mezi Japonskem, Pekingem, Moskvou, popř. se Sunjatsenem v Šanghaji.

Tak tedy k Haškově poslední asijské světově revoluční švejkiádě cestou od Bajkalu do Mongolska a do Číny – a to konspirativně!⁷

⁴ K tomu srov. Gan 1989: 45–131.

⁵ Persic 1962: 33–34.

⁶ Podle Kreibicha (1963) a Olbrachta s Ančíkem (1953). Český spisovatel Ivan Olbracht byl v červnu 1920 hostem II. kongresu Komunistické internacionály v Moskvě, Karel Kreibich byl v ČSR předsedou Německé komunistické strany. Oba si vzpomněli, že Hašek chtěl po válce v ČSR svého Švejka přivést do Číny. Haškovy snahy dostat se od Bajkalu přes Mongolsko do Číny měly vysvětlit články, které Hašek zveřejňoval od léta do podzimu 1920 v čínském časopisu *Tung-fang kung-šu* (Komuna Východu), který vycházel u 5. armády v Irkutsku a redigoval ho Hašek se svým čínským přítelem a překladatelem Čen Čang-čajem alias Váňou Čangem. Bohužel tento čínský časopis stejně tak jako burjatský *Ur* (Ranní červánky) ze září 1920 není zaznamenán v bibliografii, neboť tyto časopisy nejsou uloženy ani v Irkutsku, ani v Ulan-Ude (kde jsem se na to ptal v Muzeu burjatské literatury v roce 1991), ani v archivech v Petrohradě a v Moskvě.

⁷ Jak bylo Mongolsko v letech 1920–1921 infiltrováno a dobytý z Irkutsku a z „neutrální“ „Dálněvostočnoj Republiky“, se lze dozvědět, kromě od Šorokovikova, také z publikace *Bojevoje sodružestvo trudjaščichsja zarubežnych stran s narodami soverskoj Rosii 1917–1923* (viz *Bojevoje sodružestvo* 1957: 390), kde jsou citovány rozkazy V. K. Bljuchera Iz instrukcii Voennogo Soveta Narodno-Revoljucionnoj armii i flota vojskam Dálněvostočnoj Republiky o porjadke vvoda vojsk na territoriju Mongolii dlja likvidacii band Ungerna ze zimy 1920–1921. K Bljucherově konspirativní „světově revoluční“ činnosti poté v Číně srov. Persic 1962, Širendyb 1971, Heinzig 1978 a Bljucher 1984.

Nejprve byl Jaroslav Romanovič Gašek 7. října jmenován zástupcem velitele nejvyššího politického oddělení 5. armády.⁸ Měl snad v úmyslu – v době nepřítomnosti velitele Mojseje Abramoviče Volfoviče (na irkutské skupinové fotografii č. 1) – spolu s netrpělivými kurýry nejvyššího mongolského buddhy a vládce, bogdgegěna, v Irkutsku, žluto-rudými revolucionáři Chorlogínem Čojbalsanem a Damdiny Sühbátarem (rusky Suche Bator)⁹, vydupat ze země překvapivé plní tažení do Urgy?

Hašek a jeho žluto-rudí mongolští soudruzi obdrželi totiž v den jeho jmenování nejvyšším komisařem politického oddělení 5. armády v Irkutsku neblahou zprávu, že tam byla 2. října poražena čínská okupační armáda bělogvardějskou projaponskou „asijskou kavalerií“ generálporučíka von Ungern-Sternberga, čítající bez jednoho 800 mužů! Poloslepý bogdgegě – „který měl být během šedesátí dnů vysvobozen Rusy z domácího vězení“, jak zněla lámova věštba – jmenoval proto osvoboditele uprostřed velikých oslav nejvyšším chánem Mongolů. Za to měl baron a buddhista poděkovat následujícími slovy:

Ja pribyl v vašu stranu, čtoby vozrodit jeho bylaju mošč i slavu [...] Ja buddist. Ja prišel k etoj mudřejšej religii samostojatelno, vopreki tradicijam vospitanija.¹⁰

Jestliže tedy předešel Hašek se svými „rudými Rusy“, Burjaty a žluto-rudými Sühbátarovými jezdci bělogvardějského barona von Ungern-Sternberga v Urze, jestliže porazil čínskou okupační armádu a osvobodil bogdgegěna před šedesátým dnem z domácího vězení – koho měl potom jmenovat nejvyšší mongolský buddha a vládce nejvyšším chánem Mongolů: Sühbátara, nebo Gaška, velitele rudých Rusů z Bajkalu?

Náčelník špionážního a kontrašpionážního oddělení 5. armády v Irkutsku I. I. Sorokovikov připomněl, že odvážný jezdec Sühbátar předal v půli srpna v Irkutsku zástupcům sovětské vlády a Kominterny dopis nejvyššího mongolského buddhy a vládce, bogdgegěna, z Urgy. Ukrýval jej před čínskou okupač-

⁸ Podle Štastného (1960) a Brikcia (1936).

⁹ Pudovkinova mystifikace z roku 1929 v černobílém filmu *Potomok Čingiz-chana*. Damdiny Sühbátar, nar. 1883 (jako Hašek), vyrůstal jako syn pastevce v mongolských stepích. Po vypuknutí „panmongolské revoluce“ v roce 1913 byl topičem v jurtě „vůdce a hrdiny 1. třídy Magsarjava“ a jeho sluhou (jako Švejk, popř. jeho prototyp Strašlipka). Po roce 1920 byl Sühbátar jako zakladatel Mongolské lidové republiky oslavován, v roce 1923 byl otráven. Stalinovým místodržícím v Mongolsku se poté stal „marxista“ Chorlogín Čojbalsan.

¹⁰ Citováno podle Tudeva (1968: 153–54).

ní armádou v talismanu zavěšeném na řetízku na krku. Dopis, podepsaný polepším bogdgegénem v Urze 25. července 1920 a opatřený jeho pečeti, obsahoval plnou moc pro zahájení osvobozovacího tažení do Urgy:

V pisme govorilos, čto Bogdo-Gegen preterpevajet ot kitajskich okkupačionnych vlastej unizitelnye pritesnenija, čto suščestvujet mnogo opasnostej dlja želtoj very i dlja starinnych mongolskich obyčajev i tradicij.

Pismo zakončivalos zajavlenijem o želaniji mongolov obrazovat' samostojatelnoje gosudarstvo, vozvesti Bogdo-Gegena chanom, vručiv jemu upravlenije cerkovju i gosudarstvom, i prosboj učest' bezvychodnoje položenije i okazat' pomošč mongolam.¹¹

Zatímco velitel 5. armády Tuchačevskij na příkaz Kominterny zaútočí se svými elitními jednotkami na Varšavu a dobude Polsko – Sorokovikov měl do té doby se zbytkem 5. armády z Irkutska provést úspěšnou infiltraci Mongolska s „rudou dobytčí expedicí“, čítající 400 mužů. U mongolských pastevců měli obstarat levněji než konkurence dobytek pro irkutskou gubernii a hnát ho podél Selengy k Bajkalu.

„Úplatky“, s jejichž pomocí měli získávat u Mongolů sympatie pro Sověty na sever od Bajkalu, si mohl Sorokovikov dovolit především díky části carského pokladu z 29 Pullmanových vagonů na transsibiřské magistrále. Tento poklad zanechaly československé legie v zimě 1920 anarchistům ze Stěpno-Bardžejské partyzánské republiky, která se oddělila od bolševiků. Tím si měli Čechoslováci (mnozí s pruty zlata v tornách) vykoupit volnou cestu do Vladivostoku:

The 6th (Czech) regiment reported that the insurgents at Nishne Udinsk had demanded (among other things) that Koltchak should resign: that the Gold Reserve and the Admiral's armoured train should be handed over to them [...] These simple fellows came in the expectation that the gold was to be weighed in their presence: when it was explained to them that such a process would take more than two months to complete, and that there were in any case no scales available, they peered sagely at a few ingots taken from one of the twenty nine waggons and went back, wondering, through the silent frozen darkness into the little town.¹²

¹¹ Sorokovikov 1965: 32; neobsahuje Haškovu bibliografii.

¹² Fleming 1963: 189.

„Příteli anarchistů“ a komisaři 5. Rudé armády Jaroslavu Gaškovi se pak podařilo to, že v doprovodu své nadřízené Sofie Gončarské a maďarského internacionalisty Mátého Zalky, který patřil k partyzánům, vedl jednání s veliteli anarchistické jednoty inženýrem A. D. Kravčenkem a E. M. Ščetininem a carský poklad převzali. S větší částí carského pokladu odjeli poté Haškova nadřízená Sofie Gončarská a maďarský internacionalista Máté Zalka slavnostně do Moskvy (kvůli Leninovým 50. narozeninám v dubnu a financování 2. kongresu Internacionalů a světově revolučního tažení Tuchačevského přes Varšavu do Německa).¹³ Revolucionářům v Irkutsku přitom zůstala pro jejich činnost jen část carského pokladu. Sorokovikov měl tedy počátkem roku 1920 pro svoji „dobyččí expedici“ do Mongolska „z irkutské banky 3 524 778 zlatých rublů, 80 pudů stříbra, čaj, spotřební zboží aj. zboží“.

K největším úspěchům spojeným s infiltrací Mongolů prostřednictvím Sorokovikovy „dobyččí expedice“ patřilo založení ilegální „Mongolské revoluční lidové strany“ v Urze, která si – uprostřed slídících čínských okupantů – zajistila přístup k bogdgegěnovi, nejvyššímu mongolskému buddhovi a vládci:

Finally on 25 July, 1920, O. Jam'yan, accompanied by the Da Lama Punt-sagdorj, had an audience with the Bogd, who placed his seal on the letter prepared by the Party [...] The Mongol standard history gives the impression that the Bogd placed his seal on the Party's Letter immediately after he had done the same with letters of request to Japan and Amerika.¹⁴

Sotva unikl Damdiny Süchbátar, který patřil již od dob svého dětství stráveného u pastevců svého otce a za vojenské služby u panmongolského vůdce a hr diny první třídy Magsarjava mezi nejlepší jezdce, s bogdgegěnovým dopisem z Urgy k ruskému pohraničnímu městu Kjachta a k řece Selenze, překazili Čiňané v Urze spiknutí Mongolské revoluční lidové strany a nařídili bogdgegěnovi domácí vězení:

Damdindsüren and Magsarjav were arrested in early August, and two days later the Chinese proceeded to arrest members of the People's Party. It is said that Jam'yan, under torture, revealed the secret mission of the seven delegates to Russia [...] On the 15th of the last month of autumn, at two o'clock, the Head of the Gamin (Chinese) Yamen, Sambuu, accompanied

¹³ Srov. Zalka 1950; Fleming 1963; Sorokovikov 1965; Pospíšil 1977.

¹⁴ Lattimore–Isono 1982: 98.

by troops, went to the Tsagaan Süm (White Temple) on the River, seized the Bogd, brought him to the General's Headquarters, and detained him [...] The Chinese detained Bogd, suspecting that he already had secretly contacted Ungern and would continue this contact. Then Bogd was detained for 50 days under a kind of housearrest [...] When Sambuu became the Chief, he promptly reported to Peking requesting troops to repress and hold North Mongolia, whereupon the Peking Government despatched 30 000 troops.¹⁵

Rudo-žlutá katastrofa v Urze roku 1920 však zapříčinila také náhlou proměnu světově revolučních priorit Kominterny. V srpnu, v rámci bombastických oslav u příležitosti 2. kongresu Komunistické internacionály v Petrohradě a v Moskvě, měl vrchní velitel elitních jednotek 5. armády Tuchačevskij (na Leninův a Trockého rozkaz, ačkoli tažení nebylo dobře zajištěno) dobýt Varšavu útokem a zmocnit se Německa jako předmostí pro světovou revoluci v Evropě! Což polská Piłsudského armáda před Varšavou a polští sedláci ze zálohy, často ozbrojeni jen vidlemi a kosami, v polovině srpna 1920 zmařili.

Uprostřed světově revoluční kocoviny v Kremlu vyslal náhle Josif Džugašvili – Stalin mimořádný vlak (s prostitutkami, podivíny a slavnými novináři jako Johnem Reedem na palubě) do Baku.¹⁶ Stalin tu počátkem září v Divadle opery zahájil světově revoluční kongres asijských národů, který uvedl do života „Internacionálu východu“. Kominternu byla vzhledem k bakuské iniciativě postavena před otázkou: Kdo se jako první protlačí nejlouběji do žluté Asie – světově revoluční „turkestánská fronta“ pod komandem z Frunze přes Afghánistán k Perskému zálivu, nebo 5. armáda irkutského ústředí Kominterny přes Mongolsko?

Neporažený zbytek 5. armády v Irkutsku spolu s rudo-žlutými burjatskými jezdci Süchbátarovými vyrazil z Bajkalu k osvobození Mongolska a předešel v Urze bělogvardějské Rusy barona a buddhisty von Ungern-Sternberga.

Sorokovikov totiž obdržel v září 1920 od svých „naháněčů dobytka“ z Urgy v obranném a osvětovém štábu 5. armády následující šifrovaný telegram:

„TOVAR DEŠEVEJET. TOROPITES. OPOZDAJETE – PONESETE
UBYTOK.“

Což Čojbalsan v Irkutsku dešifroval takto:

¹⁵ Onon 1976: 129.

¹⁶ Podle Drabkinové 1968: 17–23.

„SILA OKKUPACIONNOJ ARMII UPALA. NUŽNO TOROPITSJA, ČTOBY NE UPUSTIT' MOMENT.“¹⁷

Místo aby bez odkladů zaútočilo na Číňany okupující Mongolsko, přinutilo ústředí Kominterny v Irkutsku mongolské revolucionáře, aby nejprve prodiskutovali nový stranický program:

Some said, that since we already had the document with the Bogda's seal, there was no need for a document with Party's seal. There was a dispute between these two diverging views. [...] the two groups would not speak to each other, or even walk on the street (of Irkutsk) together [...] The contents of this declaration, written through the direct urging of Sukebatur, proposed in a remarkable way a policy for the Mongol People's Revolutionary Party for the immediate present and the future.

We men of the People's Party, having received great help from Russia in the name of the People's Party, and having formally concluded friendship with the elected (Russian) officials, after having made use of their military strength to obtain autonomy will elevate the Hutukhtu (Bogda) to be a sovereign with limited power. Relying on their (the Russian's) power, we shall use the method of destroying most of the hereditary aristocracy. When we have entirely escaped from the hands of others, simultaneously with obtaining the power in our own country, we shall follow with all our strength the road of giving to one and all a culture which will include foreign civilisation and especially the rights of the people.¹⁸

U vzniku tohoto Süchbátarova mongolského stranického dokumentu byl přítomen také Jaroslav Hašek:

J. Gašek byl načalnikom internacionalnogo otdelenija politodela armii [...] Dlja menja soveršenno bylo jasno liš odno, čto zdes, u Jaroslava Gaška, mongolskije tovarišči tak ili inače takže učilis i gotovilis k bojevym revoljucionnym delam v Mongolii.¹⁹

¹⁷ Sorokovikov 1965: 38.

¹⁸ Lattimore 1955: 140–41.

¹⁹ Kuzjan 1960. Cituje podle Sorokovikova (1965: 36).

Kromě toho stál Hašek v Irkutsku u zrodu mongolského časopisu *Mongolyn Unen*:

Když *Unen* slavil (1920) padesát let svého trvání, našli v archivních dokladech o tom zmínku v zápiscích zakladatele Mongolské lidové republiky Süchbátara. První čísla *Mongolyn Unen* (Mongolská pravda) vyšla na podzim 1920 v Irkutsku. Nu, a Jaroslav Hašek tam byl v té době politickým komisařem Rudé armády a radil Süchbátarovi a dalším mongolským soudruhům, jak se noviny dělají. Z Irkutsku se *Unen* tajně dopravoval do Mongolska, kde ti, kteří uměli číst, ho předčítali v jurtech Aratům.²⁰

Mezitím, co lámova věštba z poloviny srpna o vysvobození bogdgegěna z domácího vězení v Urze tikala v Irkutsku jako časovaná bomba, odhodlali se roztroušení delegáti Mongolů k tomu, že v září odjeli nejprve s bogdgegěnovým dopisem a pečeti a se Süchbátarovým stranickým programem do Moskvy k Leninovi.

V Kremlu možná ještě nevěděli, že se generálporučík von Ungern-Sternberg se svými 800 bělogvardějskými kavaleristy vypravil z města Čita obsazeného Japonci po transsibiřské magistrále do hlavního města Mongolska Urgy, aby tam (v zájmu Japonska) porazil čínskou okupační armádu. Co se však 2. října přihodilo, pochopil nadmíru unavený Lenin (po ztroskotání srpnového světově revolučního tažení do Německa a Evropy přes Varšavu a po smrti své intimní přítelkyně Inessy Armandové, která zemřela v září na choleru) jako šanci; chtěl uzavřít se Sunjatsenem na jihu a Pekingem na severu vzájemnou dohodu, kterou by čelil expanzi Japonců. V polovině října přijela tedy čínská vojensko-diplomatická mise generála Čang Cuo-lina přes Irkutsk do Moskvy, aby Leninovi předala pradávnou čínskou šavli a aby dohodla společný postup proti Japoncům v Asii.²¹ Koncem října 1920 pak představil výbor pro zahraniční záležitosti RSFSR prezidentu Čínské republiky Sunjatsenovi návrh sovětsko-čínských obchodních styků.²²

Dříve než byl Hašek 7. října 1920 jmenován v Irkutsku nejvyšším politickým komisařem u štábu 5. armády, musel vědět o pokusu sblížit RSFSR s Čínou. Usiloval tedy o to, aby udělal vše možné pro mongolského revolucionáře Süchbáta-

²⁰ Gemdezacyн 1971: 1.

²¹ Lenin 1978: 432.

²² Пын 1957: 35.

ra v Irkutsku a východně od Bajkalu,²³ aby osvobodil Mongoly od projaponských bělogvardějců – a aby mohl z Urgy, spolu se svým čínským přítelem a překladatelem Čen Čang-chajem alias Váňou Čangem, dále pokračovat do Šanghaje? Doprovázen „kitajským polkem vo главе s tovariščem Sunfu“? Přeložení tohoto čínského pluku z hlavního města Dálněvýchodní republiky Verchne-Udinsk (Ulan-Ude) do Irkutsku v půli srpna 1920 zaznamenal Persic; cituje také tajný rozkaz 5. armády z 29. 9. 1920 k podpoře soudruha Sun Fu: „§1. Komandiroм i vojenkomom internacionalnogo polka V armii naznačajetsja s 28 sentjabrja s(ego) g(oda) tov. Sun Fu.“²⁴ Můžeme se domnívat, že tento čínský pluk pod vedením rudého Číňana Sun Fua mohl být vyslán k Bajkalu jako rezerva „Vostočnoj Krasnoj armii“²⁵ pro pozdější světově revoluční tažení do Urgy, a ne pro nastávající osvobozovací tažení žluto-rudého Süchbátara a jeho soudruhů.

Odvážný jezdec Süchbátar byl sice, jako jeho vrchní velitel v panmongolské revoluci a hrdina první třídy Magsarjav, prvotřídním vůdcem; pro osvobozovací tažení do Urgy mu však u Bajkalu chyběla burjatsko-mongolská pěchota a jízda! Hašek tedy mobilizoval 13. jízdní divizi a 26. dělostřeleckou divizi 5. armády, které podle rozkazu²⁶ byly nasazeny u Burjatů jako pracovní armáda při žňových pracích. Dále založil a redigoval s burjatským učitelem a překladatelem Innokentijem Tunuchanovem v Irkutsku burjatský časopis *Ur* (Ranní červánky). Poslal podle rozkazu²⁷ z 11. října 1920 instruktora svého mezinárodního oddělení Dava Damdincyrenova, znamenitého jezdce, který byl krátce předtím ještě u 7. jízdní divize na Kavkaze, aby vykonával nutnou „politicko-osvětovou práci“ v údolí Selengy, kde měl údajně Hašek být již předtím se svou mladou ruskou ženou Alexandrou a Tunuchanovem:

Prostřednictvím Tunuchanova se Hašek seznamoval se životem Burjatů a Mongolů, mezi nimiž vlastně žil. Se svou manželkou Alexandrou Gav-

²³ Způsob, jakým Leninův a poté Stalinův nejdůležitější člověk v hlavním městě Dálněvýchodní republiky Verchne-Udinsk (dnes Ulan-Ude), ministr obrany V. K. Bljucher, dobyl Mongolsko z „neutrálního“ teritoria tohoto moskevského nárazníkového státu. lze odvodit z Bljucherova rozkazu Iz instrukciji Voennogo Soveta Dalnevostočnoj Respubliki o porjadke vvoda vojsk na territoriju Mongolii dlja likvidacii band Ungerna a jiných rozkazů z roku 1921 (otištěno in: *Bojevoje sodružestvo* 1957: 251); srov. k tomu Persic 1962, Širendyb 1971, Heinzig 1978.

²⁴ Persic 1962: 171.

²⁵ *Bojevoje sodružestvo* 1957: 251.

²⁶ Sanžiev 1961: 56.

²⁷ Sanžiev 1961: 26–27.

rilovnou podnikal cesty do okolí až k mongolským hranicím; znali prý kraj kolem Bajkalu, okolí Ulan Ude, Kjachty (u rusko-mongolských hranic), kde navštěvovali obydlí prostých kočovníků a jezdili na malých stepních konících.²⁸

17. října 1920 konečně zahájil Hašek s Tunuchanovem 1. kongres bezpartijních Burjatů v Irkutsku, kde se hovořilo pouze burjatsky a kde chyběly plakáty a portréty vůdců revoluce! Byl to však skutečný důvod, proč byli Hašek s Tunuchanovem uprostřed kongresu 19. října zbaveni všech funkcí u štábu 5. armády? O tom Sorokovikov pomlčel; z jeho zprávy o kongresu si však lze mnohé domyslet:

Sjezd trudjadščichsja burjat Irkutskoj gubernii i Sovetskogo Zabajkal'ja prinjal rešenije, v ktorom govorilos, čto „nachodjaščijesja na teritorii Sovetskoi Rosii i DVR burjatskije massy dolžny priiti na pomošč narodu Mongolii“ [...] Suče-Bator i Čojbalsan poseščali štab 5-j Armii, znakomilis s jeho rabotoj, znakomili rabotnikov štaba s osobennostjami mongolskogo placdarma. Oni zachodili v informotdelenije razvedotdela, čto-by izučit' opyt Krasnoj armii v razvedyvateľnoj rabote, uslyšať vojennuju informaciju. [...] Istoričeskaja missija delegacii Mongolskoj narodnoj partii v Sovetskiju Rossiju byla vypolnena. Komitet upolnomočennych Mongolskoj narodnoj partii prinjal rešenje: centr dejatel'nosti partii pere-vesti iz Urgy v rajon Kjachty.²⁹

Můžeme předpokládat, že se Hašek jako aktivní spoluorganizátor Süchbátarova osvobozovacího tažení z Bajkalu do Mongolska mohl nadít, že neunikne výzvě československého ústředí Kominterny v Moskvě, které ho vybralo ke konspirační práci v Československu. Historik Křížek³⁰ cituje mj. telegram č. 4932 Sibiřského československého ústředí v Omsku z 27. 9. 1920, který nařizoval urychlený návrat všech československých komunistů ze Sibiře přes Moskvu do Československa. Tento telegram přišel do Irkutsku teprve 6. října – načež byl Hašek dalšího dne jmenován zástupcem velitele politického oddělení 5. armády! Šlo o akt solidarity ze strany velitele politického oddělení Mojseje Volfoviče (na irkutské pamětní fotografii z 24. října 1920 č. 1), který chtěl Haška za-

²⁸ Šima 1966: 238.

²⁹ Sorokovikov 1965: 39–40.

³⁰ Křížek 1957: 294–310.

chránit před hrozící „proletářskou světovou revolucí“ v Čechách a otevřít mu cestu do vysněné „Tung-fang kung-šu“ (Komuny Východu) v Asii?

Krátce před svou smrtí koncem roku 1965 řekla Haškova ruská žena Alexandra o jeho vnitřních pohnutkách na Bajkale toto:

V Irkutsku začínal Jaroslav po mnoha měsících chodit zachmuřený. Způsobila to zpráva, že i on má jet domů [...] Ale čím víc nad tím uvažoval, tím se stával nedůvěřivější myšlence, že by v Československu mohla být stejná revoluce jako v Rusku.³¹

Proto tedy onen zármutek a zklamání na tváři rotmistra Jaroslava Haška a jeho spolupracovníků ze štábu 5. armády na pamětní fotografii ze 24. října 1920 na irkutském nádraží.

2.

Po tajném „světově revolučním“ školení u Kominterny opustil 26. listopadu 1920 Jaroslav Hašek se svou mladou ruskou ženou Alexandrou Gavrilovnou Lvovou-Haškovou (která se měla vydávat za „kněžnu Alexandru Lvovou“)³² Moskvu.³³ Pro svoji konspirativní činnost v Praze byl Hašek československým ústředím Kominterny vybaven 1600 švédskými korunami a falešným pasem na jméno Jusuf Šteidl: začátkem prosince se měl zúčastnit právě začínající „proletářské světové revoluce“ v Praze a v blízkém kladenském uhelném revíru.

Do Prahy přijel (lodí z Estonska do Štětína a vlakem) agent Kominterny Hašek se svou „kněžnou“ 19. prosince – poté, kdy byl potlačen komunistický puč z počátku prosince v Praze a na Kladně.

Tedy opět jedna z katastrof rotmistra Haška, které shromáždil vlastně jako Švejkyovy „dějiny lidských trampot“³⁴ v *Osudech dobrého vojáka Švejka za svě-*

³¹ Lvová-Hašková 1965.

³² Alexandra Lvová, s níž se Hašek oženil, aby ji mohl přivést do Československa, a zachránit ji tím před bolševiky, se měla vydávat za neteř prvního ministerského předsedy Ruské federace knížete G. J. Lvova.

³³ Podle *Anketnýj list* 1959.

³⁴ Elegantní, avšak nepřesný německý překlad textu *Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk* Grety Reinerové z dvacátých let (Rowohlt 1977) vlastně neumožňuje – podle všeho, co na konci 20. století víme o Haškovi v Rusku – „dekódovat“ Haškovy výroky, které se týkaly jeho švejkiád v ruské uniformě.

tové i občanské války zde i v Rusku (o dva roky později, krátce před smrtí), v nedokončeném 4. díle Pokračování slavného výprasku a následujícím způsobem je „konspirativně“ zašifroval:

Když konečně předvedli Švejka, major žádal na něm vysvětlení, jak to bylo tam [...] a co vlastně je s tou ruskou uniformou. Švejk to náležitě vysvětlil, podepřel to několika příklady ze svých dějin lidských trampot. Když se ho potom major zaptal, proč to již neřekl při výsledku před soudem, Švejk odpověděl, že se ho na to vlastně nikdo neptal, jak se dostal do ruské uniformy, ale že všechny otázky byly: „Přiznáváte se, že jste se dobrovolně a beze všeho nátlaku oblékl do uniformy nepřítele?“

Ve stejné době, koncem února 1921, a stejným způsobem jako v *Osudech dobrého vojáka Švejka* za světové i občanské války zde i v Rusku, které byly napsány jako zábavná četba pro lidové vrstvy a autor je prodával v sešitech na pokračování v pražských hospodách, pokouší se chytrý Hašek „zašifrovat“ také svůj debakl u Bajkalu – jako Malé nedorozumění.

Vypravěč v této krátké humoresce popisuje (zde otištěn úplný text), jak se se svými takřka 30 000 muži vypravil z Irkutsku podél řeky Selengy do hlavního města Mongolska Urgy, aby tam „uvítal“ čínského generála Sun Fua, což ale skončilo katastrofou:

Byl jsem vyslán sibiřským revolučním komitétem v Omsku, abych se okamžitě vypravil z Irkutsku do Urgy v Mongolsku a uvítal tam zástupce Čínské republiky generála Sun-Fu a vyjednal s ním vše, co se týkalo obnovení obchodních styků čínské republiky s východní Sibiří. Druhého dne obdržel jsem druhý telegram, abych přivezl generála Sun-Fu do Irkutsku, aby reprezentant lidového komisariátu zahraničních záležitostí tovaryš Gabranov mohl s ním projednat smlouvu týkající se hranic sovětského Ruska s Mongolskem a Čínou.

Tak se stalo, že jsem vzal s sebou dva batalióny pěchoty a eskadronu jízdy jako čestný průvod a pro všechny případy jednu baterii lehkého dělostřelectva.

Z Irkutsku vystoupili jsme pěším pořádkem a nenarazili nikde na odpor. Burjati všude vycházeli nám vstříc s pečenými berany a kumysem.

Tak jsme postupovali beze všech překážek až do Selengy, újezdního města selengenského ajmaku. V Selenze se situace změnila trochu v náš neprospěch. Neznámí agitátoři poštvali proti mně několik okresů zabaj-

kalských Burjatů. Prohlašovali, že jdu rekvírovat dobytek. V Šudjaru na stepi objevili se první ozbrojení burjaťští jezdci, a když jsme přibyli k jezírku Ar-meda, našli jsme proti sobě na tři tisíce vzbouřenců, kteří vyslali k nám parlamentáře s laskavou nabídkou, abychom se jim vzdali, a když už budeme všichni pohromadě, abychom se vypravili k altajskému hřebetu a živilí se až do zimy loupeží.

V zimě že se můžeme rozejít do svých domovů.

Nabídku jsem odmítl a dal nový návrh vzbouřencům: aby se oni nám vzdali a připojili se k našemu průvodu. Měl to býti diplomatický trik, abychom byli zachráněni přítomností burjatských jezdců v našem průvodu od útoku domorodců, taktéž Burjatů.

Mohu říci, že se mně to nepovedlo tak, jak jsem očekával. Vzbouřenci se nám opravdu vzdali, když uslyšeli, že máme s sebou dělostřelectvo, a tak můj čestný průvod byl rozmnožen o tři tisíce divokých burjatských jezdců.

Z krajanské lásky se k nám počali přidávat kočovníci barkuginského, mešegelského a tamirského ajmaku (okresu), a když jsem byl vzdálen od mongolských hranic asi tři sta verst, bylo nás dvanáct tisíc mužů.

V Kale-Yzýru, malém městě v stepi, přidali se k nám loupežníci burjatského atamana Ló-Tum v číslu osmi set mužů, pod horou Mane-Omi banda Chunguzů počtem šest set mužů, a tak to utěšeně stoupalo, až konečně na hranice Mongolska přibyl jsem s dvaceti tisíci muži. Obyvatelstvo uděšeně prchalo před námi, na horách hořely výstražné ohně nocí. Měli jsme ohromná stáda hovězího dobytka, ovcí, koz a koní, které můj čestný průvod pečlivě všude sbíral po cestě.

Když jsme přišli do hlavního města mongolské provincie Pej-húr We-ramu, přišli nám vstříc zástupce mongolské vlády s lámy (buddhistickými knězi) a prosili nás, abychom jim nechali holé životy. S Mongolskem že si můžeme dělat co chceme, nic nemají proti tomu, jakou vládu chceme nastolit. Velice dlouho trvalo, než jsem jim vysvětlil, že mám jen přátelské, mírumilovné myšlenky, že mám schůzku v Urze s čínským generálem Sun-Fu. Byli upřímně překvapeni a dali mně čestný průvod, sestávající z dvou pluků mongolských vojsk, takže k Urze jsem se blížil nakonec s třiceti tisíci muži. Čínská vláda byla velice překvapena a jala se stavět vojska na hranice Mongolska.

Zástupce japonské vlády v Pekingu cítil se uražen takovým chováním Číny, poněvadž Japonsko má v Mongolsku své zájmy.

A tak se stalo, že bylo vyměněno několik velice ostrých telegramů mezi Pekingem i Tokiem. Mezitím zcela klidně blížil jsem se k Urze, abych

tam uvítal generála Sun-Fu, který stejně znepokojen počal stahovat k Urze posádky z čínských hranic a nakonec měl v Urze proti mně tři divize čínské pěchoty, pluk japonské jízdy a dva divisiony dělostřelectva.

Pod Urgou došlo k osudné bitvě, která zuřila po dva dny. Složili tam kosti všichni moji Burjati.

Byl jsem rozbit na maděru. Urga připadla Číně i s celou mongolskou provincií Pej-húr. Vrátil jsem se do Irkutska se dvěma muži, a když se mne reprezentant lidového komisariátu zahraničních záležitostí tovaryš Gabranov optal, kde mám generála Sun-Fu, řekl jsem: „Stalo se mně malé nedorozumění. On zůstal v Urze...“³⁵

Na základě porovnání cílů Kominterny a Haškových aktivit u Bajkalu v pozdním létě a na podzim 1920 můžeme usoudit, čemu tajný agent Kominterny a spisovatel v Malém nedorozumění v ČSR mohl přičítat cenu a čemu ne. To platilo také pro Haškovy humoristické bugulmské povídky *Velitelem města Bugulmy* s podtitulem *Z tajemství mého pobytu v Rusku* z konce ledna 1921³⁶ – mystifikace, kterou bavil zvědavé pražské občany. Honoráře Haškovi zajišťovaly živobyty; povídky však přitom skrývaly hořkou realitu na Volze roku 1918 a v Bugulmě.³⁷

Humoreskami *Malé nedorozumění a Velitelem města Bugulmy* (*Z tajemství mého pobytu v Rusku*)³⁸ začal Hašek „mapovat“ svoji (Švejkovu) cestu přes evropské Rusko do Asie: jako vypravěč v 1. osobě. Takto vystupuje také o dva měsíce později v povídce (skazu) *Čen-si, nejvyšší pravda*, kde popsal své první setkání s „čínským generálem Sun-Fu“, zkorumpovaným patolízalem, jehož čin-

³⁵ Citace podle Haška (1963, 2. vydání); 1. vydání vyšlo se stejným titulem na jaře 1921 v nakladatelství Tribuna v Praze. V obsáhlé, avšak neúplné *Bibliografii Jaroslava Haška*, jejímž autorem je Boris Mědílek (1983), nebyly zmíněny ani Sorokovikovy vzpomínky v Ulan-Ude z roku 1965, ani objevené Haškovo *Malé nedorozumění*.

³⁶ Uveřejněno na pokračování v pražském periodiku *Tribuna* koncem ledna 1921; jako kniha se stejným titulem a podtitulem.

³⁷ Srov. k tomu Gan 1989. Jako kurýr a emisar Hašek působil mezi Simbirem a Bugulmou již od počátku července 1918, jak prohlásil sociální revolucionář a sovětský vrchní velitel Povolžské sovětské republiky Michail Muravjov, který chtěl se všemi jednotkami (také s Čecho-slováky; tehdy psanými s pomlčkou), táhnout proti Leninovi a Trockému do Moskvy. Zavraždění Muravjova bolševiky ze zálohy 11. 7. 1918 v Simbirsku znamenalo zvrát v ruské revoluci směrem k diktatuře komunistické strany. To všechno se pokusil Hašek již v sovětském Rusku utajit.

³⁸ Humoresky vyšly v knize *Tři muži se žralokem a jiné poučné historky*; ilustroval V. Košvanec, uspořádali A. Sauer a J. Hašek, Praha 1921, a se stejným knižním titulem v 8. svazku *Sebraných spisů Jaroslava Haška, 1924–1929*, ilustroval J. Lada.

ský pluk „nám poslali do Irkutsku na krk z buferu Východní sibiřské republiky“. Vypravěč provádí u tohoto čínského pluku podle rozkazu osvětovou práci.

Počátkem března 1921 – poté, kdy bylo v Kronštadu potlačeno povstání sociálních revolucionářů a anarchistů proti Leninově a Trockého „komisaroděržaví“ – začal Hašek psát po hospodách proletářské čtvrti Žižkov své (Švejkovy) *Osudy dobrého vojáka za světové i obč(anské) války* zde i v Rusku – jako vypravěč v 1. osobě formou skazu. Hned první věty předmluvy, datované 3. března 1921, však autor zašifrovává jako (své) tajemství:

Veliká doba žádá velké lidi. Jsou nepoznaní hrdinové, skromní, bez slávy a historie Napoleona. Rozbor jejich povahy zastínil by i slávu Alexandra Makedonského.

Koho tu měl Hašek před očima, kdo byli v době jeho ruské odysey oni „neznámí, skromní hrdinové, bez slávy a historie Napoleona“, či „povaha by zastínila slávu Alexandra Makedonského“?

Byli to povstalci z Kronštadu, kteří bojovali za „sociální revoluci“ a proti diktatuře strany kremelských komisařů stejně jako Hašek na Volze roku 1918? Žluto-rudý vůdce Süchbátar, dříve pastevec z jurty a oficířský burš, který si přál pro své Mongoly všechno jiné než „komisaroděržaví“ Kremlu? Nebo byl oním skromným nepoznaným hrdinou Haškův čínský přítel Čen Čang-chaj alias Váňa Čang, s nímž se vypravil na tajnou výpravu do „Tung-fang kung-šu“ (Komuny Východu)? Neboť Hašek, pozdější legionář a světový revolucionář, skutečně zažil během pouhých pěti měsíců, kdy trval postup c. k. 91. dělostřeleckého pluku do Haliče a na Volyň, výmluvnost, vychytralost, modré oči a chvastounství Franze Strašlipky, burše nadporučíka Rudolfa Lukáše, zatímco všechny ty shora zmíněné hrdinské činy, katastrofy a švejkjády během svého pobytu v evropském a asijském Rusku sám nezažil, i když se s jejich aktéry poznal a pobýval s nimi. Hašek si tedy sám připadá – po všem, co se událo, při jeho kabaretním vystoupení³⁹

³⁹ Bývalý ředitel pražského kabaretu Červená sedma Jiří Červený informoval ve stejnojmenných vzpomínkách (Červený 1959: 256–57) o tom, že dal Haškovi 500 korun zálohu a na plakátech oznámil, že Hašek bude mluvit v Červené sedmě. Když Hašek poté 16. 1. 1921 v 11 hodin dopoledne vystoupil na scénu Červené sedmy s přednáškou na téma „O čínských a mongolských mravech a obyčejích“ a publikum pouze škádli a mystifikovalo (díval se do svého mongolského slovníku a pojmenoval koně „čo“, pár koní „čočo“ a stádo koní „čočo-čočočo“), vyvolalo to skandál a J. Červený musel Haška rychle propustit. (Haškův text O mravech a zvyklostech v zemi mongolské byl v *Bibliografii Jaroslava Haška* od R. Pytlíka a M. Laiskeho (1960: 157) sice zachycen, avšak v pražském archivu dodnes nebyl nalezen.) Hašek si pak vydělával tím, že od ledna 1921 psal pro pražské noviny a nakladatelství Tribuna humoresky se senzačním podtitulem Z tajemství mého pobytu v Rusku, mj. Malé nedorozumění, Velitelem města Bugulmy a Čen-si, nejvyšší pravda.

v Praze, kdy je ohlášén jako „Švejk mezi bolševiky“, resp. kdy je tupén jako „bolševický Čingischán“⁴⁰ – jako dobrý voják Švejk:

Dnes můžete potkat v pražských ulicích ošumělého muže, který sám ani neví, co vlastně znamená v historii nové velké doby. Jde skromně svou cestou, neobtěžuje nikoho, a není též obtěžován žurnalisty, kteří by ho prosili o interview. Kdybyste se ho otázali, jak se jmenuje, odpověděl by vám prostince a skromně: „Já jsem Švejk [...]“

3.

Když mě koncem srpna 1991 nově založená Obec spisovatelů delegovala do Moskvy k rozpadajícímu se sovětskému spolku spisovatelů, mohl jsem s Aeroflotem navštívit nejdůležitější místa pobytu Jaroslava Haška v evropském a asijském Rusku: také Ulan-Ude za Bajkalem.

Měl jsem v paměti Haškovo Malé nedorozumění s jeho cestou od Bajkalu do Mongolska a svoji kontextovou práci *Mit Hašeks chinesischen Freund Chén Chang-hai alias Vanja Čang unterwegs zum Bajkal* (Gan 1987), abych mohl nyní pozorovat Burjaty a Mongoly v jejich zemi: pro kapitulu *Mit den roten Cowboys ins Land des Dschingis-Khan* románu *Abenteuer des braven Anarchisten Jaroslav Hašek alias Švejk im Reich der Zaren und Kommissare*.⁴¹

Jel jsem z Ulan-Ude (taxíkem jen za čtyři americké dolary) přibližně 30 kilometrů nejprve podél splavné řeky Selengy k renovovanému buddhisticko-lamaistickému klášteru v Ivolginsku, jehož zlaté střechy se třpytily v podzimním slunci; odtud jsem pokračoval dalších 100 kilometrů k bývalému „filozofickému centru buddhismu – lamaismu“ v klášteru u Husího jezera, který byl přeměněn v pracovní tábor Gulagu a ještě nebyl zrenovován. Za vyprázdněnými

⁴⁰ Dodnes není v Haškově bibliografii zmíněn seriál šifry AST. Švejkův otec Jaroslav Hašek (Ast. 1927)

⁴¹ První znění vydané s titulem *Abenteuer des braven Soldaten Hašek im Weltkrieg und Weltrevolution*. Buch I: Das große Erwachen (Göttingen; vl. nákl., září 1989, 241 stran s mapou); komentováno H. Prossem: „Späte Gerechtigkeit“, *St. Galler Tageblatt* 29. 12. 1989, str. 3, a „Kreuz und quer durch das aufgewühlte Rußland: Auf den Spuren des Soldaten Hasek (Bislang unerforschtes Kapitel aus dem Leben des Švejk-Autors)“, *Augsburger Allgemeine* 13. 1. 1990, s. 13; české vydání (po návratu z mezitím rozpadlého Sovětského svazu) nově napsaného šelmovsko-haškovského románu vyšlo pod titulem *Osudy c. k. anarchisty Jaroslava Haška v říši carů a komisařů*. Kniha první: K červánkům v carské říši, Havlíčkův Brod 1995, 152 stran; 2. německé vydání mohlo vyjít pod titulem *Abenteuer des Humoristen Jaroslav Hasek alias Švejk im Reich der Zaren und Kommissare sowie im Land des Dschingis-Khan und daheim in Böhmen*.

monumentálními třístupňovými pagodami, které čnely do nebe, ležely dva z nedávno vykopaných šamanských kamenů. Poznal jsem (dále také ve skansenu u Ulan-Ude), že dříve než militantní marxismus-ateismus (po Haškově nuceném přesídlení z Bajkalu roku 1920 a po otrávení zakladatele Mongolské lidové republiky Süchbátara v roce 1923) bezmála zničil tradice a kulturu šamanismu a lamaismu v údolí Selengy společně s mladou burjatsko-mongolskou literaturou dvacátých let, formovalo život Burjatů a Mongolů jak šamanství, tak buddhismus-lamaismus.⁴²

V jednom z dalších slunečných dnů jsem pak jel z Ulan-Ude podél mohutné Selengy k jejímu ústí – dráhou, autobusem a autostopem (asi 130 km), a představoval si postup vypravěčova burjatsko-mongolského vojska v Malém nedorozumění z Bajkalu („když jsem byl vzdálen od mongolských hranic asi tři sta verst“) do Urgy v Mongolsku.

V rybářské vesnici Posolskoje u Bajkalu, kde už jen holubi obývají ruiny ruského ortodoxního kláštera, v jehož blízkosti trčí do nebe buddhisticko-lamaistické obelisky, jsem hleděl přes Bajkal tím směrem, kde leží Irkutsk (vzdálený odtud ještě 327 km). Ptal jsem se sám sebe, co se zde všechno asi Hašek dozvěděl na výzvědné cestě s burjatským učitelem a překladatelem Tunuchanovem? A kolik času potřebovali odvážní jezdci a vůdci, jako byl Süchbátar, aby s burjatsko-mongolským vojskem vypravěče v Malém nedorozumění překonali takové vzdálenosti (z Irkutska přes Ulan-Ude do Ulánbátaru asi 1000 km)?

Cesta k malé nádražní stanici Posolskoje na transsibiřské magistrále, která se vinula podzimním sluncem a barevnou nádhrou a večerním mrazem tajgy, mě přivedla k zamyšlení, kdo by mohli být ti hrdinové 1. třídy a kdo protivníci v kapitole *Mit den roten Cowboys ins Land des Dschingis-Khan* mého šelmovsko-haškovského románu.

Především to měl být Süchbátar, který se ve slunečném podzimu 1920 společně s „rudým Rusem“ Haškem vypravil rychlostí blesku z Irkutska do Urgy, aby tam předstihli 800 bělogvardějských kavaleristů barona a buddhisty von Ungern-Sternberga. Süchbátar za to byl – uprostřed buddhisticko-lamaistických oslav a pod Čingischánovou korouhví, která byla od roku 1913 zahrabána a ukryta před Čiňany – jmenován nejvyšším mongolským buddhou a vládcem prvním chánem Mongolů. Přitom měl poloslepý bogdgegén „Rusovi a osvobo-

⁴² Spolupracovnice v Muzeu burjatské literatury v Ulan-Ude mně řekla počátkem září 1991, sotva tři týdny po rozpadu SSSR, že se právě protlačila do archivu KGB na Leninově náměstí, kde mohla spatřit dokumenty o likvidaci mladých burjatských spisovatelů na konci dvacátých let. (Na Leninově náměstí se dodnes nachází veliká Leninova hlava na obrovském černém kvádru z granitu, vytesaná rovněž z černého granitu; připomíná tmava ugrilovanou skopovou hlavu, řeklo by se žertem, kterou servírujeme vzácnému hostu na podnose.)

diteli Mongolů“ Haškovi, jak to předepisovala tradice a dvorský ceremoniál, přehodit bílý hedvábný šál na vztažené ruce na znamení, že mu je otevřena cesta k jeho srdci i do Mongolska. A to proto, že jej „Rus z Bajkalu“, jak to předpověděla lamova věštba, ještě před šedesátým dnem osvobodil z domácího vězení a od Číňanů. Hašek se svým přítelem Váňou Čangem, „dobrým“ Číňanem, směli přitom zůstat u chána Süchbátara – navzdory všem telegramům československého ústředí Kominterny z Ruska – a mohli se připravovat na cestu do Tung-fang kung-šu (Komuny Východu) v Šanghaji. Co však čert nechtěl: československé komunisty z Kominterny, kteří chtěli mít Haška při svém puči v Praze, zkorumpovaného a lstivého plukovníka Sun Fua v Irkutsku, který neměl rád Burjaty a Mongoly a zpronevěřil výstroj pro tažení do Urgy, a konečně také mladou Šuročku, s níž se Hašek oženil v květnu 1920 v Krasnojarsku, a její matku, věštkyňu a čarodějku formátu burjatsko-mongolských šamanek, která se obávala, aby jí Jaroslavčik zase nezmizel se svým intimním přítelem Váňou Čangem (jak se to ostatně stalo už při svatební noci v krasnojarské tajze).

Došlo tak k tomu, že baron a buddhista von Ungern-Sternberg se svými 800 bělogvardějskými kavaleristy osvobodil počátkem října 1920 bogddegéna v Urze z domácího vězení a od Číňanů a byl jmenován prvním chánem Mongolů. Süchbátar z toho zklamání onemocní, ocitne se zpátky ve své jurtě u Angary – a nechá se pak „utěšovat“ mladou burjatskou šamankou.⁴³ Tvrdohlavého Haška potom vyšlou do Moskvy (vše odpovídá kouzlům a proroctvím jeho tchyně: odveze Šuročku pryč z divokého východu do své civilizované vlasti) a probudí se tak ze snu o „Tung-fang kung-šu“, který sdílel s Váňou Čangem.

Takto musel být osamostatněn syžet kapitoly *Mit den roten Cowboys ins Land des Dschingis-Khan* mého šelmovsko-haškovského románu. Přitom však respektuje princip reálných míst děje, skutečných postav a doby stejně tak jako klíčové události z Haškova života. Poté, co byly prostřednictvím odborné literatury a masmédií odtabuizovány velké revoluce končícího 20. století, čtenář opět upřednostňuje napínavá dobrodružství, švejkjády a milostné historie s věštbami, kouzly a asijskou lstivostí. Proto musela opět dostat šanci fantazie, čarovný způsob, jak se přiblížit k ještě neznámému, ale pravděpodobnému, resp. překvapujícímu...

⁴³ Ve zničeném „filozofickém centru buddhismu-lamaismu“ u Husího jezera, které leží před mongolskými hranicemi, jsem obdivoval přednedávnem vykopaný šamanský kámen. Zeptal jsem se burjatského taxikáře, jestli ještě v současnosti existují šamaneky. Odpověděl, že poslední burjatská šamanka zemřela v Zakamensku, které je od Husího jezera vzdáleno 280 km, před patnácti lety.

Literatura

ANKETNYJ LIST

- 1959 „Anketnyj list Nr. 1721 češsko-slovackogo komunista člena P.K.P. (bolš)“, in *Jaroslav Hašek ve fotografii* (Praha)

AST.

- 1927 „Švejks Vater Jaroslav Hašek“, *Der Abend*, č. 70–79

BLJUCHER, V. V.

- 1984 *V. K. Bljucher* (Sredne-Uraľskoje izdatel'stvo)

BOJEVOJE SODRUŽESTVO

- 1957 *Bojevoje sodružestvo trudjaščichsja zarubežnych stran s narodami sovet-skoj Rosii 1917–1923* (Moskva)

BRIKCIUS, L. V.

- 1936 „Bolševik Hašek a legionář Brikcius“, *Národní osvobození* č. 202, 30. 8.

ČERVENÝ, Jiří

- 1959 *Červená sedma* (Praha)

DRABKINA, E. J.

- 1968 „I know John Reed“, *New World Review*, č. 36

FLEMING, R. P.

- 1963 *The Fate of Admiral Kolchak* (London)

GAN, Pavel

- 1987 „Mit Hašeks chinesischem Freund Chén Chang-Hai alias Vanja Čang unterwegs zum Bajkal“, in *Sprach- und Kulturkontakte im Polnischen*. Gesammelte Aufsätze für A. de Vincenz zum 65. Geburtstag (München)
- 1989 „Jaroslav Hašek als Rotarmistr an der Wolga 1918 (Überlegungen zu Hoffnungen, Enttäuschungen und Švejkiaden inmitten der Russischen Revolution)“, in *Jaroslav Hašek 1883–1983*. Proceedings of the International Hašek-Symposium Bamberg. June 24–27, 1983, West Slavic contributions, Bd. 1 (Frankfurt am Main), str. 45–131
- 1998 „Jaroslav Hašek in der Ukraine 1917–18 und im Frühjahr 1919 (Von Ko-

ntextuntersuchungen zum Roman *Abenteuer des braven Anarchisten Jaroslav Hašek im Reich der Zaren und Kommisare*. Ein Erfahrungsbericht“, *Marburger Abhandlungen zur Geschichte und Kultur Osteuropas*, Bd. 38 (München), str. 131–160

GEMDEZACYN, D.

1971 „Hašek u zrodu Unenu“, *Rudé právo*, č. 94, 22. 4.

HAŠEK, Jaroslav

1921 *Velitelem města Bugulmy. Z tajemství mého pobytu v Rusku* (Praha)

1921 *Tři muži se žralokem a jiné poučné historky* (Praha)

1963 *Pepíček Nový a jiné povídky* (Praha)

HEINZIG, D.

1978 *Sowjetische Militärberater bei der Kuomintang 1923–1927* (Baden-Baden)

KREIBICH, Karel

1936 „Jaroslav Gašek“, in *Literatura mirovoj revoljucii* 6

KŘÍŽEK, Jaroslav

1957 *Jaroslav Hašek v revolučním Rusku* (Praha)

KUZJAN, N.

1960 „Pamjatnyje vstreči“, *Sovetskaja molodjož* 3. 7.

LATTIMORE, Owen

1955 *Nationalism and Revolution in Mongolia* (Leiden)

LATTIMORE, Owen – ISONO, Fujiko

1982 *The Diluv Khutagt. Memoirs and autobiography of a Mongol Buddhist* (1911–1921) (Wiesbaden)

LENIN, V. I.

1978 *Biografičeskaja chronika*, sv. 9 (1920) (Moskva)

LVOVÁ-HAŠKOVÁ, Alexandra

1965 „Jaroslav Hašek ve vzpomínkách své ženy“, *Průboj*, č. 21, 24. 1.

- MĚDÍLEK, Boris
1983 *Bibliografie Jaroslav Haška* (Praha)
- OLBRACHT, Ivan – ANČÍK, Zdena
1953 *O životě Jaroslava Haška* (Praha)
- ONON, Urgunge
1976 *Mongolian Heroes* (New York)
- PERSIC, M. A.
1962 *Dalnevostočnaja respublika i Kitaj* (Moskva)
- PYN, Min (PIONG, Ming)
1957 *Kratkaja istorija družby narodov Kitaja i Sovetskogo Sojuza* (Moskva)
- PYTLÍK, Radko – LAISKE, Miloslav
1960 *Bibliografie Jaroslava Haška* (Praha)
- POSPÍŠIL, Josef
1977 *Znal jsem Haška* (Hradec Králové)
- SANŽIEV, B. S.
1961 *Jaroslav Gašek v Vostočnoj Sibiri* (Irkutsk)
1986 *Jaroslav Gašek – internacionalist*. Dokumentaľnyj očerk ob učastiji pisatelja v borbe za sovětskuju vlast' v Sibiri (Ulan-Ude)
- ŠIRENDYB, Bazaryn
1971 *Istorija Mongol'skoj narodnoj revoljuciji 1921 goda* (Moskva)
- SOROKOVIKOV, I. I.
1965 „Na zare sovětsko-mongol'skoj družby (po ličnym vospominanijam i materialam)“, in *Materialy po istoriji i filologii Centralnoj Azii* (Ulan-Ude)
- ŠÍMA, Jiří
1966 „Jaroslav Hašek a dálňý Orient“, *Nový Orient* 21. 8., str. 236–39
- ŠŤASTNÝ, Zdeněk
1960 „Hašek na Sibiři“, *Sokolovo*, č. 15, 16. 4.

TUDEV, Londongín

1968 *Za Poljarnoj zvezdoj*. Povešť o Suche-Batore (Moskva)

ZALKA, Máté

1950 *Doberdo*. Autobiographischer Roman (Berlin)

Jaroslav Hašek (2) na nádraží v Irkutsku 24. října 1920, za ním (10) stojí jeho přítel Váňa Čang, vedle něho (1) sedí vedoucí politického oddělení štábu 5. armády Mojsej Volfovič...